

1950. AASTA MÄRTSIPLEENUMI EEL- JA JÄRELLUGU

**"Eesti süüasi" (1949–1952) Moskvast
vaadatuna**

TÕNU TANNBERG

POLIITBÜROO MOSKVA VÄLISPOLIITIKA KUJUNDAJANA

Sõjajärgse Eesti NSV ajaloo üheks murrangusündmuseks on peetud 1950. aasta märtsis toimunud EK(b)P Keskkomitee 8. pleenumit. Selle sündmuse käsitlemisele on uue- mas ajalookirjanduses erinevad autorid (J. Ant, O. Kuuli, V. Pinn, L. Raid jt) suhteliselt palju tähelepanu pööranud. Ajakirjas Akadeemia on publitseeritud ka pleenumi kõik sõnavõttud koos ettekandjate lühielulugudega. Kuid eelöeldu ei tähenda muidugi, et antud teema oleks igakülgsest läbi uuritud ja edasist käsitlemist ei vääriks. Vastupidi – sõjajärgses Eesti NSVs toimunud puhastuse tagamaad ja samuti tagajärjed on paljuski lõpuni lahti mõtestamata. Senised uurimused tuginevad üksnes Eestis olevatele arhiiviallikatele ja mälestustele, kuna Venemaal asuvaid allikaid pole Eesti ajaloolased kasutanud. Nii pole uurijate käsutuses olnud isegi neid Kremli dokumente, mis olid aluseks viidatud pleenumi kokkukutsu- misele. Samal ajal on viimastel aastatel hakatud Baltikumi teemade vastu huvi tundma ka kaasaegses Vene ajalookirjanduses.

Balti liiduvabariikides, eelkõige Eesti NSVs sõjajärgsetel aastatel (1944–1953) läbi viidud Moskva poliitikat on viimastel aastatel mitmes uurimuses käsitletud Moskva Humanitaarülikooli õppejõud ja Vene Ajaloo Instituudi teadur Jelena Zubkova, kasutades Moskvast asuvaid arhiivimaterjale. Tema sulest on Saksamaal ilmunud mahukas artikkel sõjajärgsetel aastatel ÜK(b)Ps teostatud kaadripoliitikast ja puhastustest. Muude teemade seas käsitleb ta ka Eesti NSVs läbi viidud puhastust, mis tipnes 1950. aasta märtsipleenumiga.¹ Artiklile on juurde lisatud ka rida huvipakkuvaid dokumente, nende hulgas on publitseeritud muuseas ka ÜK(b)P KK Poliitbüroo 7. märtsi 1950. aasta otsus², mis teatavasti oli aluseks EK(b)P KK märtsipleenumi läbiviimisele. Nimetatud dokumenti pole Eesti ajaloolased seni saanud kasutada. Lisaks on samas avaldatud veel 1952. aasta veebruaris koostatud ÜK(b)P KK komisjoni ülevaade N. Karotamme ja A. Veimeri "süüasja" täiendavast läbivaatamisest. Kõnesolev artikkel on hiljem pisut lühendatult ja ilma dokumentide lisata ilmunud ka vene keeles.³ Eesti NSVs läbi viidud

Moskva poliitikat on J. Zubkova põgusamalt käsitlenud samuti oma monograafiates⁴, kuid kõige põhjalikum käsitlus sõjajärgse Eesti NSV kohta ilmus tal alles sel aastal elektroonilises ajakirjas *Ajaloo Maailm*.⁵

Käesoleva ülevaate eesmärgiks ongi lühidalt refereerida J. Zubkova Eesti-ainelist käsitlust, täpsemalt "Eesti süüasja" aastatel 1949–1952.

Moskva sõjajärgses Balti-poliitikas toob Zubkova esile kaks perioodi. Esimene periood algas 1944. aasta sügisel ja kestis 1947. aasta keskpaigani. Nimetatud ajajärgul püüdis keskvalitsus hoiduda äärmuslikest meetoditest oma ülemvõimu kehtestamisel, kasutades repressioone eelkõige relvastatud vastupanuliikumise vastu. Teine periood kestis 1947. aasta keskpaigast kuni J. Stalini surmani 1953. aastal, mil Moskva rakendas piirkonna sovetiseerimisel avalikku ja vägivaldset unifitseerimispoliitikat, mille põhisisuks olid massirepressioonid. Vägivallapoliitika tabas sel perioodil varasemast enam tavakodanikke (küüditamine), kuid puhastustest ei jäänud kõrvale ka kohalik võimueliit, mille otseseks väljundiks saigi "Eesti süüasi".

Tänuväärne on autori püüdlus käsitleda punaimpeeriumi siseseid sündmusi laiemas kontekstis, eelkõige seotuna Moskva Ida-Euroopa poliitikaga ja ühenduses külma sõja kujunemisega. Selline lähenemine tundub perspektiivikas ja aitab tollaseid sündmusi paremini mõista nii Nõukogude Liidus tervikuna kui ka kohalikul tasandil – tollases Eesti NSVs. Zubkova tõdeb, et Nõukogude Liidu poolt okupeeritud Balti liiduvabariikide ja Ida-Euroopa sõltlasriikide sisemine areng kulges sõjajärgsetel aastatel paljuski sarnase stsenaariumi järgi, omas ühtset dünaamikat ning murdepunkte. Olulisemaks murdepunktiks oli Balti liiduvabariikide ja Ida-Euroopa riikide jaoks 1947. aasta. Sel aastal võeti kurss Ida-Euroopa unifitseerimiseks ühtse, Moskva poolt pealesurutud mudeli järgi. Seni propageeritud sotsialismi ülesehitamise rahvuslikud arenguvõimalused tasalülitati.

Osundatud kursimuutusega kaasnes ulatuslike "puhastuste" läbiviimine, mis ei jätnud puudutamata ka Moskvale ustavaid kommu-

nistlikke parteisid. Mõistagi teostati repressioone Moskva nõudel, kuid olulist rolli etendas ka lokaalne faktor – kohalike võimurite omavaheline võimuvõitlus. Moskvast peale surutud unifitseerimiskurssi kasutati ära omavaheliste arvete klaarimiseks. 1949. aastal kasvasid varasemad väiksemad "süüasjad" Ida-Euroopa riikides suurteks näidisprotsessideks, mis sarnanesid juba 1930. aastate suure terroriga. Paljudele nendes protsessides osalejatele pandi süüks "rahvusliku sotsialismi" pooldamist. Eesti kontekstis tähendas see süüdistust kodanlikus natsionalismis. Ida-Euroopa suhtes teostatava poliitika karmistamisega käis kaasas ka siseriiklik "kruidide kinnikeeramine" ja puhastuste läbiviimine nii keskvalitsuse (nt Leningradi süüasi) kui ka regionaalsel tasandil.

Viimase näiteks on ka tingliku nimetusega "Eesti süüasi", mille all Zubkova mõistab tollase Eesti NSV juhtkonna, eelkõige EK(b)P Keskkomitee esimese sekretäri Nikolai Karotamme ja ta lähikondlaste vastu suunatud aktsioone aastatel 1949–1952. Tulemuseks oli Karotamme võimult kõrvaldamine ja tema hilisem karistamine Tallinnas võimule tulnud uue juhtkonna initsiatiivil. Zubkova asetab "Eesti süüasja" ühte ritta "Leningradi süüasjaga" ja Ida-Euroopas toimunud poliitiliste

¹ J. Zubkova, *Kaderpolitik und Säuberungen in der KPdSU (1945–1953)*. – *Terror. Stalinistische Parteisäuberungen 1936–1953*. Hrsg. H. Weber, U. Mählert. Paderborn, München, Wien, Zürich, 1998, lk 187–236.

² Samas, lk 237–281.

³ E. Zubkova, *Kadrovaja politika i čistki v KPSS (1945–1956)*. – *Svobodnaja Mysl'* 1999, nr 3–4, 6.

⁴ E. Zubkova, *Russia after the war: hopes, illusions, and disappointments, 1945–1957*. New York, London, 1998, lk 133–134; E. Zubkova, *Poslevoennoe sovetskoe obščestvo: politika i povsednevnost' 1945–1953*. Moskva, 1999, lk 204–205.

⁵ E. Zubkova, *Fenomen "mestnogo nacionalizma": "Estonskoe delo" 1949–1952 godov v kontekste sovetizacii Baltii*. – *Otečestvennaja istorija*. 2001, nr 3, lk 89–102. Vt ka sama artikli interneti versiooni: E. Zubkova, "Estonskoje delo" 1949–1952 gg. – *Mir istorii*. 2001, nr 1 (<http://www.tellur.ru/~istoria/archive/01-01/zubkova.htm>).

protssidega ning tõdeb, et tegemist oli "ühe ahela lülidega". "Eesti süüasja" spetsiifika väljendus tema arvates asjaolus, et peamise vormelina kasutati puhastuse läbiviimiseks süüdistust natsionalismis, mida hiljem kasutati puhastuste läbiviimiseks teisteski impeeriumi äärepiirkondades. Mõistet "natsionalism" täpsustati olenevalt olukorrast lisandiga "kohalik" või "kodanlik". Seega eksisteeris ukraina, gruusia, eesti jne "kohalik natsionalism".

Ühtlasi rõhutab Zubkova, et tollases ametlikus ideoloogias ei olnud natsionalismi mõiste kitsalt etniline kategooria. Natsionalismis võidi süüdistada ka tollal Eestis elanud teiste rahvuste esindajaid. Hoopis olulisem oli tõsiasi, et keskvalitsus ei sallinud kõrvalekaldumist rangest tsentraliseeritusest ja reageeris valuliselt igasugustele katsetele vähemalgi määral oma tahtmist mööda tegutseda. Sellist "isetegevust" tuli karistada. Süüdistusi, mis tõsteti esile Eesti NSV juhtkonna ja konkreetset Karotamme tegevuse kritiseerimiseks, võinuks samamoodi kasutada näiteks ka Leedu NSV ja Läti NSV "kohaliku eliidi" põrmustamiseks. Eesti NSVs läbi viidud puhastus oli omamoodi näidiseks, mille eesmärk oli korrale kutsuda teiste liiduvabariikide juhtkondi. Miks aga Kremli valik langes just Eesti NSVle, selle kohta pole autoril õnnestunud täpsemaid ja ühest vastust andvaid andmeid arhiividest leida.

Kremlis jälgiti Balti liiduvabariikide sisepoliitilist olukorda tähelepanelikult taasokupeerimisest alates. 1944. aastal moodustati kohaliku juhtkonna üle kontrolli teostamise eesmärgil eraldi ÜK(b)P KK liiduvabariikide bürood. Nende likvideerimisega 1947. aastal Moskva kontrollimehhanism mõnevõrra vähenes. Täpsema informatsiooni saamiseks saadeti Balti liiduvabariikidesse pidevalt Moskva esindajaid inspekteerima. Need inspeksiioonid leidsid alati arvukalt puudusi ja möödalaskmisi kohalike kommunistide tegevuses. Kremli juhtkonnale esitatud aruannetes konstateeriti näiteks 1948. aastal, et kohalik juhtkond pole suutnud "Eesti rahva elu ümber korraldada nõukogude laadis". Tõsiseid vigu leiti veel kolhoosikorra ülesehitamisel, eelkõige sellega viivitamisel ning tööstuse ümber-

korraldamisel. Karotamm ja tema lähikondsed ei arvestanud Moskva kontrollijate meelest tõsiselt tööliste "poliitilisi meeleolusid" ega loonud sissetoodud töölistele vajalikke tingimusi, soodustades ühtlasi venevastaseid meeleolusid liiduvabariigis. Kontrollijate meelest ei olnud Eesti NSV juhtkond suutnud riigiaparaati puhastada "vaenulikest elementidest" ega paljastada "kodanlik-natsionalistliku ideoloogia konkreetseid kandjaid".

Seega oli tegemist "piisavate" süüdistustega Eesti NSV tollase juhtkonna võimult kõrvaldamiseks. Seda aga 1948. aastal ei tehtud ning Zubkova oletab, et selle taga oli A. Ždanovi ja A. Kuznetsovi toetus, kes Kremli poolt "kureerisid" Eesti NSVd. Tollane EK(b)P KK teine sekretär G. Kedrov oli A. Kuznetsovi lähedane tuttav, kelle soovitusel ta oli Eestisse saadetud. Ždanovi surma ja "Leningradi süüasja" käivitamise järel sai aga Kedrovist samuti süüalune. Ta vabastati teise sekretäri ametist, kutsuti Moskvasse ja temast sai üks osanik "Leningradi süüasjas". Zubkova viitab siinkohal asjaolule, et tõenäoliselt just "Leningradi süüasi" aitas kaasa Eesti NSV küsimuste tõstatumisele kõige kõrgemal võimutasandil.

Kuid mitte ainult. "Leningradi süüasja" materjalides ei figureeri süüdistused Eesti NSV juhtkonna vastu. Zubkova arvates oli "Eesti süüasja" kujunemisel oluline eri huvide kokkulangemine. Ühest küljest oli sellisest näidispuhastusest huvitatud Kremli juhtkond, kes lootis sel teel suukorvistada teiste liiduvabariikide nn kohalikku eliiti. Teisest küljest ei saa mööda vaadata ka sisemisest võimuvõitlusest Eesti NSVs. Liiduvabariigis oli küllalt rahulolematuid, kes olid võimu nimel valmis Moskvat "abistama". Sarnase loogikaga toimisid sisemised puhastused ka Idabloki riikides, kus Moskva kasutas kohalikku võimuvõitlust oskuslikult oma huvides.

Zubkova hinnangul oli sõjajärgse Eesti NSV juhtkonna hulgas mitu eri grupeeringut, mille tekkimise tagamaadeks olid rahvuslikud, poliitilised ja isiklikud põhjused. Võimugrupeeringute tekkele aitas kaasa eestlaste ja venelaste osakaal riigiaparaadis viimaste ka suks. Vähetähtis polnud ka kohaliku eliidi

poliitiline minevik: ühed olid pikka aega võidelnud Eesti Vabariigi kukutamise nimel ja kandnud pikki vanglakaristusi (nn vanade poliitvangide grupeeriing), teised jällegi olid "emigreerunud" Nõukogude Liitu, naastes Eestisse 1940. aastal või veelgi hiljem. Viimaseid nimetab autor "uuteks" eestlasteks, keda esindasid ka N. Karotamm ja Ivan Käbin. Seevastu "vanade poliitvangide" grupeeriingu tuumiku moodustasid Arnold Veimer, Hendrik Allik ja Boris Kumm. Eraldi rühmituse moodustasid Zubkova arvates veel haritlased, kelle hulka kuulusid Hans Kruus, Johannes Semper ja Nigol Andresen. Kõiki neid kolme ühendas ka varasem kuulusus esseeride parteisse, mis omakorda lihtsustas nende süüdistamist. Nendest saidki vallandunud puhastuses ühed esimesed süüalused. Loetletud põhjustele lisandus veel Eesti NSV juhtkonda kuuluvate inimeste vaheline isiklik ebasõmpa, mis sageli võis kõikide teiste põhjuste kõrval eriti olulist rolli etendada.

Kuni 1949. aastani domineeris Eesti NSV juhtkonnas "vanade poliitvangide" grupeeriing, mida selgelt toetas ka EK(b)P KK esimene sekretär N. Karotamm. See nn Veimer-Karotamme grupp püüdis Zubkova hinnangul pehmendada sovetiseerimise tagajärgi Eestile, tõkestada sotsiaalsete pingete kasvu ühiskonnas, säilitada rahvuslikku kaadrit ja kindlustada rahvuskultuuri edenemist. Nimetatud eesmärkide realiseerimiseks loodeti saavutada kompromiss erinevate ühiskonnakihtide vahel ning tagada vähemalt haritlaskonna loojaalsus. Sellise kompromisse otsiva poliitika väljunditena toob Zubkova esile teadlaste ümberatesterimise, ülikooli õppejõudude töölejätmise, tagasihoidliku "rahvavaenlaste" paljastamise ja Karotamme ettepaneku kula kuid mitte Eestist välja saata. Karotamm taotles ka Eesti Vabariigi sõjaväest Punaarmeele ületulnud ohvitseridele Nõukogude auastmete andmist ja varasema staaži arvestamist.

Kremlis juhtkond talus sellist kompromissi otsivat poliitikat esialgu nii Ida-Euroopa riikides kui ka Balti liiduvabariikides. Moskva kursimuutus Idabloki riikides ja üleminek nõukogude mudeli juurutamisele muutis Kremlis sallimatuks ka liiduvabariikide "ise-

päise" poliitika suhtes. Eesti NSV juhtkonna jaoks oli see kursimuutus veelgi ebameeldivam, sest samal ajal kaotati oma patroonid Kremlis võimuladvikus – A. Ždanovi surma ja A. Kuznetsovi sisemise võimuvõitluse tõttu.

Leningradi grupi kõrvaldamine Nõukogude Liidu juhtkonnast andis vaba tee ka "Eesti süüasja" käivitamiseks, milleks omakorda vajati ettekäändet, kohapealset "signaali". Eesti NSVs valitsevast korralagedusest teavitas Kremlis juhtkonda A. Brandt, kes saatis 1949. aastal kõikvõimalikke kaebekirju mitmesugustele adressaatidele – Georgi Malenkovile, Lavrenti Beriale, Nikolai Bulganiinile, Andrei Võšinskile, Kliment Vorosilovile, Nikita Hruštšovile, Aleksandr Vassilevskile ja teistele võimukandjatele, "paljastades" Karotamme ja tema lähikondsete poliitilisi möödalaskmisi.

1949. aasta veebruaris arutati A. Brandti järjekordset kaebust ka ÜK(b)P KK sekretariaadi koosolekul. Selgus, et Brandt oli isiklikult "kannatanud": ta oli vabastatud kohalikust riigikontrolli ministeeriumist ning ka tema vend oli partetöölt kõrvaldatud. Seega polnud Moskvasse saadetud kaebused vabad isiklikust solvumisest ja soovist kätte maksta. Hoolimata sellest pandi just 1949. aasta veebruaris alus "Eesti süüasjale", mis kestis 1952. aastani. Selle aja jooksul arutati Eesti NSV juhtkonnaga seotud küsimusi Kremlis võimuladvikus (ÜK(b)P KK orgbüroos, sekretariaadis ja poliitbüroos) vähemalt 15 korral. Kompromiteeriva materjali kogumine vältas kogu 1949. aasta ja selle eest hoolitsesid eriti kohapealsed informatorid, kes teavitasid Moskvas Karotamme või kellegi teise "väärsammudest".

1949. aasta augustis otsustati ÜK(b)P KK sekretariaadis, et Eesti NSVsse tuleb saata järjekordne kontrollkomisjon. Esimene kontrollreid viidi läbi 1949. aasta detsembris, mil Eestisse saabusid I. Jagodkin ja V. Kossov. Nad kohtusid EK(b)P KK büroo liikmetega ja tutvusid dokumentidega. Eriti "vääruslikku" informatsiooni said nad I. Käbinilt, nagu selgub nende lõpparuandest. Zubkova tõdeb, et alates sellest ajast sai Käbinist üks initsiatiivikamaid võtmefiguure "Eesti süüasjas". Käbin oli enda sõnul korduvalt juhtkonna ja

konkreetselt Karotamme tähelepanu juhtinud asjaolule, et liiduvabariigi eesotsas on hulgaliselt sobimatut kaadrit. Ta tegi mitu korda ettepaneku näiteks N. Andreseni vallandamiseks, kuid teiste vastuseisu tõttu see ei õnnestunud. Alles 1949. aasta augustis suutis Käbin oma eesmärgi saavutada, kasutades mõjutusvahendina Eesti NSV julgeolekuministeeriumist saadud komprat. Kõigest sellest ja paljudest teistestki tollase Eesti NSV juhtkonna (eelkõige siiski Karotamme) vigadest kirjutas Käbin pikalt oma 1950. aasta jaanuaris G. Malenkovile saadetud kirjas.

20. jaanuaril 1950 arutati ÜK(b)P KK sekretariaadis Eesti NSVs läbiviidud inspekteerimise tulemusi ja jõuti üksmeelsele seisukohale, et liiduvabariigi juhtkond eesotsas Karotammega on teostanud mitteparteilist kaadripoliitikat. Kokkuvõttes leiti, et vaevalt saab Karotamm edaspidi jääda keskkomitee juhtkonda. Kuid see ei olnud siiski veel lõplik otsus. Moodustati uus komisjon asjaolude täiendavaks uurimiseks. Komisjoni juhiks nimetati P. Ponomarenko. Järgneva kuu jooksul tutvus komisjon dokumentidega ja kuulas ära osapooled ning ühtlasi valmistas ette uut aruannet-märgukirja, mis kavatsesi esitada ÜK(b)P Keskkomiteele tutvumiseks. Sellega tegelesid I. Jagodkin, V. Kossov ja A. Dedov.

Märgukirja seisukohti täpsustati ja korregeeriti pidevalt. Ühe märgukirja variandiga tutvus ka Karotamm, kes mõistis seejärel tõenäoliselt olukorra tõsidust. Ta kirjutas kohe kirja Malenkovile, hiljem Stalinile, tunnistanes osaliselt end süüdi. Karotamm tunnistas oma "vigu" kaadripoliitikas, kuid ei võtnud omaks süüdistust kulakute soosimises. Zubkova hinnangul arvestati Karotamme enesekriitikaga ja uus märgukirja variant (dateeritud 18.02.1950) oli varasemast leebem ega piirdunud enam üksnes süüdistustega, vaid tõi esile ka sõjajärgse Eesti NSV "saavutused". Ühe põhilise etteheitena jäi aga sisse süüdistus väheses võitluses kodanliku natsionalismiga. Märgukiri ei pidanud enam vajalikuks ka rõhutada "organisatoorse küsimuse" aktuaalsust ehk teisisõnu – enam ei nõutud Karotamme tagandamist.

Kuid organisatoorsed järeldused ei jäänud tulemata. 20. veebruaril 1950 arutati Eesti küsimust ÜK(b)P KK orgbüroo istungil, kus kuulati ära Karotamme ettekanne ning kaasettekannetena Jagodkini ja Kossovi sõnavõttud. Arutelu tulemusena võeti vastu otsus "Vigadest ja puudustest EK(b)P KK töös". 7. märtsil 1950 kinnitati see otsus ka Poliitbüroos.⁶ Tollast Eesti NSV juhtkonda süüdistati väheses võitluses kodanliku natsionalismiga, vales kaadripoliitikas, nõrgas kriitikas ja enesekriitikas, puudustes kolhoosikorra ülesehitamisel ning paljudes teistes möödalaskmistes. Peamiseks süüdistusvormeliks oli aga natsionalism. Poliitbüroo otsus süüdistas ka personaalselt Karotamme kodanlike natsionalistide (peeti silmas H. Kruusi, N. Andreseni jt) mahitamises.

Poliitbüroo otsus tuli läbi arutada EK(b)P KK pleenumil, mis kutsuti teatavasti kokku 21. märtsil 1950. Pleenum tähistas Karotamme vabastamist senistest ametitest ning Käbini grupi võimuletulekut. Eesti NSV uue juhtkonna koosseis kinnitati Poliitbüroo otsusega 5. aprillil 1950. Mõni aeg hiljem – 1950. aasta juulis – saabus EK(b)P KK teiseks sekretäriks V. Kossov.

Mahavõetud Karotamme jäämine Eestisse välistati nii Moskvas kui ka Tallinnas. Ta kutsuti Moskvasse ja suunati Ühiskonnateaduste Akadeemia aspirantuuri. Nii sai alguse Karotamme teadusalane karjäär. Poliitilises plaanis tähendas Moskvasse kutsumine siiski Karotammele pagendust ja tuleviku ebamäärasust. Ilmselt mõistis seda ka Karotamm ise, kes kirjutas hulgaliselt kirju Malenkovile ning "kallile ja armsale Stalinile", püüdes endalt maha pesta natsionalisti mainet ja teisi süüdistusi. Käbin aga ei jätnud Karotamme ega tema endisi lähikondlasi, eriti A. Veimerit, rahule. Zubkova väidab, et kohe pärast 1950. aasta märtsipleenumit andis Käbin välja salajase korralduse, millega loodi erigrupp kompromiteeriva materjali kogumiseks Karotamme, Veimeri ja teiste kohta. Läbi vaadati paljud arhiivimaterjalid (sh Karotamme fond), kuid midagi tõsist ei leitud.

Käbin ei rahuldunud ka Veimeri võimulejäämisega, keda esialgu liiduvabariigi juhtkon-

nast kõrvale ei tõrjutud. Veimerit süüdistati vigades täitevvõimu juhtimisel ja vanglaminevikust toodi päevavalgele tema väidetav side trotskistidega. Käbin saavutas oma eesmärgi ja 1951. aasta aprillis lasti Veimer Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe kohalt lahti. Teda süüdistati ka väärast majanduspoliitikas. Ka Veimer püüdis Kremli juhtkonna ees oma tegevust õigustada, saates G. Malenkovile pika kirja, milles lükkas ümber talle esitatud süüdistused.

Käbin jätkas uute süüdistuste esitamist. 1951. aastal pöördus ta vähemalt kahel korral Kremli juhtkonna poole, esitades täiendavaid tõendeid Karotamme ja Veimeri "süüasja" kohta. Käbini pöördumised ja pealekäimine viisid selleni, et 1952. aasta alguses arutati taas Karotamme ja Veimeri tegevust. Moodustati uus komisjon ning Karotamm ja Veimer kutsuti uuesti Kremli aru andma. Kokkuvõttes aga lõppes kogu lugu tollast punaimpeeriumi sisepoliitilist olukorda arvestades – oli ju ikkagi aasta 1952 – asjaosalistele suhteliselt kergelt – parteilise noomitusega. Sellega oli "Eesti süüasjale" ka punkt pandud ja Kremli võimuladvik selle juurde enam tagasi ei tulnud.

Ülevaates refereeritud J. Zubkova käsitlusele tähelepanu juhtimine on siinkirjutanu arvates kokkuvõttes mitmes mõttes vajalik. Esmalt aitab tema käsitlus meile seni teadamatuid fakte ning oletusi täpsustada ja ühtlasi paremini aru saada Kremli taotlustest ja eesmärkidest Eesti NSV ja laiemalt tollaste Balti liiduvabariikide suhtes. Muidugi vajab see Moskva poliitika edasist uurimist ja Eesti poliitiliste olude täpsemat tundmist. Teise momendina tahaksin viidata tõsiasjale, et Zubkova käsitluses oli üheks võtmefiguuriks I. Käbin, kes ise püüdis oma eluajal jätta muljet, et tema ei teadnud telgitagustest mängudest suurt midagi. Seega peaks Moskva arhiiviallikad aitama kummutada müüti Käbinist kui Eesti huvisid kaitsvast võimurist. Lõpetuseks väärrib kindlasti tunnustamist ka autori püüdi käsitleda Nõukogude Liidu siseriiklike arenguid koos Moskva poliitikaga Idabloki riikides ning laiemalt tollaste suurriikidevaheliste suhete taustal.

⁶ Vt lähemalt: Beschluss des ZK der KPdSU (B) "Über die Mängel in der Arbeit des ZK der KP (B) Estlands", 7. März 1950. – Terror. Stalinistische Parteisäuberungen 1936–1953. Hrsg. H. Weber, U. Mählert. Paderborn, München, Wien, Zürich, 1998, lk 254–257.